

LIBRIS

We know

ACADEMIA ROMÂNĂ

INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN – AL. ROSETTI”

GRAMATICA DE BAZĂ A LIMBII ROMÂNE

Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae,
Gabriela Pană Dindelegan, Marina Rădulescu Sala, Rodica Zafiu

Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan

Ediția a II-a

CUPRINS

Prefață	VII
Abrevieri	XIV
Simboluri	XVI
Introducere. Prezentarea conceptelor esențiale (Gabriela Pană Dindelegan)	1

PARTEA I

SUBSTANTIVUL ȘI GRUPUL NOMINAL (GN) (Isabela Nedelcu, Gabriela Pană Dindelegan)	47
ARTICOLUL (Alexandru Nicolae)	85
PRONUMELE ȘI GRUPUL NOMINAL CU CENTRU PRONUME (GN _{pron}) (A. Dragomirescu, I. Nedelcu, Al. Nicolae, G. Pană Dindelegan, R. Zafiu)	96
NUMERALUL ȘI GRUPUL NOMINAL CU CENTRU NUMERAL (GN _{num}) (Marina Rădulescu Sala) ..	178
ADJECTIVUL ȘI GRUPUL ADJECTIVAL (GAdj) (Gabriela Pană Dindelegan)	211
VERBUL ȘI GRUPUL VERBAL (GV) (A. Dragomirescu, I. Nedelcu, G. Pană Dindelegan, R. Zafiu) ..	230
ADVERBUL ȘI GRUPUL ADVERBIAL (GAdv) (Gabriela Pană Dindelegan)	299
INTERECȚIA ȘI GRUPUL INTERECȚIONAL (GInterj) (Adina Dragomirescu)	315
CONECTORI SINTACTICI ȘI TIPURI DE RELAȚII	320
Prepoziția și grupul prepozițional (GPrep) (Isabela Nedelcu)	322
Conjunția (Isabela Nedelcu, Rodica Zafiu)	331
Tipuri de relații sintactice (Isabela Nedelcu)	347

PARTEA A II-A

FUNȚIILE SINTACTICE DIN GRUPUL NOMINAL	361
Prezentare generală (Isabela Nedelcu)	362
Determinantul (Alexandru Nicolae)	364
Cuantificatorul (Alexandru Nicolae)	374
Modificatorul (Isabela Nedelcu)	379
Posesorul (Isabela Nedelcu)	383
Complementul (Isabela Nedelcu)	386
FUNȚII SINTACTICE SPECIFICE GRUPULUI ADJECTIVAL ȘI GRUPULUI ADVERBIAL ..	390
Complementul comparativ (CComp) (Adina Dragomirescu)	390
FUNȚIILE SINTACTICE DIN GRUPUL VERBAL	395
Predicatul (Adina Dragomirescu)	395
COMPLEMENTE MATRICIALE	406
Subiectul (S) (Gabriela Pană Dindelegan)	406
Complementul direct (CD) (Gabriela Pană Dindelegan)	426
Complementul secundar (CSec) (Gabriela Pană Dindelegan)	447

Complementul indirect (CI) (Marina Rădulescu Sala)	454
Complementul prepozițional (CPrep) (Marina Rădulescu Sala)	466
Numele predicativ (NP) (Alexandru Nicolae)	476
Complementul predicativ al obiectului (CPO) (Alexandru Nicolae)	486
Complemente circumstanțiale (ComplCirc) (Adina Dragomirescu)	494
POZIȚII SINTACTICE APĂRUTE PRIN REORGANIZARE	498
Complementul posesiv (CPos) (Marina Rădulescu Sala)	498
Complementul de agent (CAg) (Isabela Nedelcu)	507
Predicativul suplimentar (PS) (Adina Dragomirescu)	512
COMPLEMENTE. TABEL RECAPITULATIV (Adina Dragomirescu)	522
CIRCUMSTANȚIALE	525
Circumstanțialul de loc (CircLoc) (Alexandru Nicolae)	528
Circumstanțialul de timp (CircTimp) (Alexandru Nicolae)	531
Circumstanțialul de mod (CircMod) (Rodica Zafiu)	538
Circumstanțialul de modalitate (CircModalitate) (Rodica Zafiu)	544
Circumstanțialul cantitativ (CircCant) (Adina Dragomirescu)	546
Circumstanțialul instrumental (CircInstr) (Adina Dragomirescu)	549
Circumstanțialul sociativ (CircSoc) (Gabriela Pană Dindelegan)	552
Circumstanțialul de relație (CircRel) (Gabriela Pană Dindelegan)	557
Circumstanțialul de cauză (CircCauză) (Isabela Nedelcu)	561
Circumstanțialul de scop (CircScop) (Isabela Nedelcu)	567
Circumstanțialul condițional (CircCond) (Isabela Nedelcu)	571
Circumstanțialul concesiv (CircConc) (Isabela Nedelcu)	576
Circumstanțialul consecutiv (CircCons) (Isabela Nedelcu)	582
Circumstanțialul opozițional (CircOpoz) (Adina Dragomirescu)	584
Circumstanțialul cumulativ (CircCumul) (Adina Dragomirescu)	587
Circumstanțialul de excepție (CircExc) (Adina Dragomirescu)	590
Circumstanțiale. Tabel recapitulativ (Adina Dragomirescu)	594
APOZIȚIA (Adina Dragomirescu)	595

PARTEA A III-A

TIPURI DE ENUNȚ (Rodica Zafiu)	603
STRUCTURA INFORMAȚIONALĂ A ENUNȚULUI (Rodica Zafiu)	611
ANAFORA (Gabriela Pană Dindelegan)	618
DEIXISUL (Rodica Zafiu)	624
MODALIZAREA (Rodica Zafiu)	630
NEGAȚIA (Rodica Zafiu)	636
DISCURSUL RAPORTAT (Rodica Zafiu)	642
CONECTORI PRAGMATICI (Isabela Nedelcu)	650
Glosar (Adina Dragomirescu)	655
Sigle	671
Surse	671
Bibliografie generală	673
Indice de materii	678
Indice selectiv de cuvinte	685

SUBSTANTIVUL ȘI GRUPUL NOMINAL (GN)

1. Caracteristici generale (Isabela Nedelcu)	49
2. Flexiunea substantivului	49
2.1. Categoriile de gen și de număr (Isabela Nedelcu)	50
2.1.1. Genul	50
2.1.2. Numărul	52
2.2. Cazul substantivului (Gabriela Pană Dindelegan)	53
2.2.1. Prezentare generală	53
2.2.2. Contextele și funcțiile sintactice ale cazurilor	53
2.2.2.1. Nominativul	53
2.2.2.2. Genitivul	54
2.2.2.3. Dativul	55
2.2.2.4. Acuzativul	56
2.2.2.5. Cazul „direct” / „neutru”	56
2.2.2.6. Vocativul – cazul adresării	57
2.2.2.7. Concluzii	57
2.2.3. Marcarea cazului și precizări asupra inventarului de cazuri	57
2.2.3.1. Flexiunea substantivului nearticulat	57
2.2.3.2. Flexiunea substantivului articulat definit	58
2.2.3.3. Precizări asupra numărului de cazuri	59
2.2.3.4. Alternanțele	59
2.2.3.5. Marcarea analitică și mixtă a cazurilor oblice (G, D)	59
2.2.3.6. Marcarea vocativului	62
2.2.4. Dificultăți	62
2.2.5. Aspecte normative	63
2.2.5.1. Acordul mărcii proclitice <i>al</i>	63
2.2.5.2. Absența lui <i>al</i> sau, dimpotrivă, introducerea greșită a lui <i>al</i>	63
2.2.5.3. Extinderea construcției cu <i>lui</i> proclitic	63
2.2.5.4. Marcarea simultană, analitică și sintetică, a genitivului	64
2.2.5.5. Extinderea mărcii prepozițional-analitice <i>la</i>	64
2.2.5.6. Vocativul desinențial	64
2.2.5.7. Greșeli de grafie	64
2.3. Clasificarea flexionară (Isabela Nedelcu)	64
2.3.1. Criterii ale stabilirii claselor de flexiune	64

2.3.1.1. Substantivele cu flexiune (declinare) regulată	65
2.3.1.2. Substantivele cu flexiune neregulată	65
2.3.2. Dificultăți	67
2.3.3. Aspecte normative	67
2.4. Flexiunea substantivelor compuse (Isabela Nedelcu)	68
2.4.1. Tipuri de substantive compuse și reguli de flexiune	68
2.4.1.1. Substantivele compuse din cuvinte întregi	68
2.4.1.2. Substantivele formate cu ajutorul elementelor de compunere	69
2.4.1.3. Compusele parasintetic	70
2.4.1.4. Abrevierile	70
2.4.2. Aspecte normative	70
3. Particularități semantice ale substantivelor (Isabela Nedelcu)	71
3.1. Clasificarea lexico-semantică	71
3.1.1. Substantivele comune	71
3.1.2. Substantivele masive	72
3.1.3. Substantivele abstracte	72
3.1.4. Substantivele colective	73
3.1.5. Substantivele „personale”	74
3.1.6. Substantivele relaționale	74
3.1.7. Substantivele postverbale	75
3.1.8. Substantivele postadjectivale	76
3.1.9. Substantivele proprii	77
3.2. Dificultăți	78
3.3. Aspecte normative	79
4. Trăsături sintactice ale substantivului. Grupul nominal (GN) (Isabela Nedelcu)	79
4.1. Definiție	79
4.2. Structura internă a grupului	79
4.3. Pozițiile ocupate de GN în organizarea propoziției	82
4.4. Dificultăți	84
4.5. Aspecte normative	84

SUBSTANTIVUL ȘI GRUPUL NOMINAL (GN)

1. Caracteristici generale

Substantivul reprezintă o clasă lexico-gramaticală deschisă (care poate primi oricând noi membri, împrumutați sau formați în limba română), delimitată prin câteva caracteristici semantico-referențiale și gramaticale.

- **Semantico-referențial**, denumește indivizi, în sens larg, fie neindividualizați, organizați în subclase pe baza unor particularități comune (*casă, copil, buchet, apă*), fie unici (*Ion, București, Ceahlău*).
- **Morfologic**, prezintă flexiune de număr și de caz, nu și de gen, acesta din urmă fiind o trăsătură inerentă a substantivului; valorile de număr sau/și de caz (G-D) pot fi exprimate sintetic, dar și analitic (cu ajutorul mărcii *lui* sau al prepoziției).
- **Sintactic**, reprezintă centrul *grupului nominal*, combinându-se, în această calitate, cu articolul și cu alți determinanți (*un copil, acest copil*), precum și cu modificatori (*carte frumoasă, cartea din bibliotecă*), cuantificatori (*acești trei copii*), posesori (*cartea Mariei*) sau complemente, în situații speciale (*citirea cărții, tristețea lui Ion*).

Substantivul prototipic este substantivul comun care desemnează un referent concret și care are o flexiune regulată în raport cu numărul și cu cazul (*carte, student, telefon*). În comparație cu substantivul prototipic, alte substantive, neprototipice, prezintă un sens special care are relevanță în plan gramatical, categoriile gramaticale cunoscând restricții în realizarea opozițiilor semnificative. Sunt neprototipice prin sens și prin comportamentul morfosintactic substantivele proprii (*Maria*), masive (*apă*), abstracte (*curaj*), colective (*familie*), personale (*student*), relaționale (*frate*), substantivele postverbale (*plecare*) și postadjectivale (*tristețe*); vezi *infra*, 3.

2. Flexiunea substantivului

Categoriile gramaticale ale substantivului sunt: **genul, numărul și cazul**. Cu excepția genului, celelalte categorii gramaticale sunt categorii flexionare, ceea ce înseamnă că forma substantivului se schimbă în flexiune în raport cu acestea.

Categoriile gramaticale ale substantivului prototipic sunt evidențiate prin afixe / flective: desinență sau/și articol definit. În analiza morfematică a substantivului, se detașează morfemul-flectiv, care are sens gramatical, și morfemul-radical, cu sens lexical. Astfel, în formele de N-A *casă, case*, se recunoaște radicalul *cas-* și flectivul *-ă*, care indică genul feminin, numărul singular, cazul nominativ sau acuzativ (în funcție de context), respectiv *-e*, care indică aceleași valori gramaticale de gen și de caz ca și *-ă*, dar numărul plural. În forma de G-D *casei*, se detașează radicalul *cas-* și flectivul *-ei* format din morfemul-desinență *-e-*, care indică valorile de gen, număr și caz, și articolul definit *-i*, specific substantivelor feminine, la cazul genitiv sau dativ (în funcție de

context), numărul singular. În formele *casa*, *casele*, se disting flexivele *-a* (articolul *-a* substituie desinența), care marchează aceleași valori gramaticale ca *-ă* și, în plus, valoarea „determinat definit”, respectiv *-e-le*, primul morfem indicând aceleași valori ca *-e* din forma *case*, iar *-le*, valoarea „determinat definit”.

Formele distincte / opozițiile gramaticale de număr și de caz se marchează prin desinențe, iar, uneori, suplimentar, și prin alternanțe vocalice sau consonantice condiționate fonetic. De comparat, pentru distincția de număr, formele *brad* – *brazi*, *ministru* – *miniștri*, *sfânt* – *sfinți*, *măr* – *meri*, *cuvânt* – *cuvinte*, *cal* – *caŃi*, și, pentru distincția de număr și de caz, formele *masă* – *mese*, *floare* – *flori*, *poartă* – *porți*, *pușcă* – *puști*; pentru marcarea cazului, vezi și *infra*, 2.2.3.4.

2.1. Categoriile de gen și de număr

2.1.1. Genul

• Clasele de gen: masculin, feminin, neutru

Substantivele se încadrează în trei clase de gen: masculin, feminin sau neutru. Genul este inerent, deci fix, ceea ce înseamnă că substantivul nu trece de la un gen la altul. În consecință, cuvinte precum *student* și *studentă*, de exemplu, nu reprezintă forme ale aceluiași substantiv, ci sunt două substantive, cel de genul feminin fiind format cu ajutorul sufixului moțional *-ă* de la cel masculin.

① În raport cu *student*, *-ă* din forma substantivului *studentă* este sufix moțional, iar în raport cu *studente*, *-ă* este desinență (vezi și **Introducere**, 2.7.).

Substantivele, desemnând referenți animați și inanimați, au, de cele mai multe ori, genul motivat (adică genul natural, al referentului).

În cazul substantivelor animate de gen masculin sau feminin se poate stabili uneori o corespondență între genul gramatical, marcat prin desinențe, și sexul referentului (ex. *băiat*, *fată*). Alteori, deși au desinență de feminin, substantivele animate reflectă genul natural (ex. *tată*, *popă*, *agă*). De asemenea, genul neutru cuprinde, în general, substantive inanimabile (*tablou*, *caiet*, *scaun*), dar există și o serie de substantive animate care se încadrează în clasa neutruului (*animal*, *popor*, *star*). Având în vedere faptul că nu există o corespondență perfectă între genul substantivului și genul referentului, repartiția pe genuri a substantivelor se face mai riguros pe baza distribuției lor în contextul unui determinant care cunoaște forme distincte după gen și număr, precum *acest* (sau în contextul unui adjectiv cu patru forme: *bun*, *frumos* etc.):

		Masculin	Feminin	Neutru
Singular	ACEST	<i>lup</i>	–	<i>tablou</i>
	ACEASTĂ	–	<i>masă</i>	–
Plural	ACEȘTI	<i>lupi</i>	–	–
	ACESTE	–	<i>mese</i>	<i>tablouri</i>

Prin urmare, substantivele masculine sunt selectate de formele *acest* la singular și *acești* la plural, substantivele feminine sunt selectate de formele *această* la singular și *aceste* la plural, iar substantivele neutre, de formele *acest* la singular și *aceste* la plural. Se observă că numai contextele *această* și *acești* selectează câte o singură formă: *masă*, respectiv *lupi*, de aceea ele sunt considerate *specifice*, altfel spus, sunt caracteristice genului feminin, respectiv masculin. Orice substantiv care apare în unul din aceste două contexte este indubitabil feminin sau masculin. În schimb, contextele *acest* și *aceste* caracterizează deopotrivă substantive masculine și neutre la singular și substantive feminine și neutre la plural, prin urmare sunt *necespecifice*. Reiese de aici că substantivele neutre sunt acceptate numai în contexte nespecifice și că numai asocierea celor două contexte nespecifice permite distingerea clasei neutrelor (*acest tablou, aceste tablouri*).

• Arhigenul

Genul substantivelor defective de singular (*pluralia tantum*) sau de plural (*singularia tantum*) se deduce după cum se pot combina cu formele determinantului *acest*.

Cele care apar în contexte specifice, chiar dacă nu au forma corespondentă de număr, sunt masculine (*ochelari, zori*), respectiv feminine (*aloe, cinste*). În schimb, cele distribuite în contexte nespecifice – *acest, aceste* –, întrucât nu au paradigma completă sub aspectul numărului, nu se știe în ce clasă se încadrează: masculin sau neutru (*curaj, spate*), respectiv feminin sau neutru (*aplauze, viscere*). Din cauza defectivității paradigmei și a nespecificității genului, aceste substantive aparțin *arhigenului masculin – neutru* sau *arhigenului feminin – neutru*.

		Masculin	Feminin	Arhigen masculin – neutru	Arhigen feminin – neutru
Formă de singular	ACEST	–	–	<i>curaj</i> <i>spate</i>	–
	ACEASTĂ	–	<i>aloe</i> <i>cinste</i>	–	–
Formă de plural	ACEȘTI	<i>ochelari</i> <i>zori</i>	–	–	–
	ACESTE	–	–	–	<i>aplauze</i> <i>viscere</i>

① În dicționare, prin convenție, substantivele care aparțin arhigenului masculin – neutru sau feminin – neutru sunt date ca neutre, pentru că sunt inanimate.

• Genul comun

Unele substantive marcate afectiv, precum *gură-cască, încurcă-lume, pierde-vară* etc., au posibilitatea de a se combina cu oricare dintre formele de gen ale determinantului *acest* (*acest gură-cască, această gură-cască, aceste gură-cască, acești gură-cască*). Această posibilitate face ca ele să constituie o clasă specială aparținând *genului comun*.

- **Substantivele epicene**

Substantivele epicene sunt substantivele care denumesc generic referenți animați, indiferent de sexul acestora: *girafă, rinocer, știucă, decan, rudă, victimă*.

- **Afixe care marchează genul**

Afixele care exprimă genul (și, implicit, numărul) sunt:

- desinența (*ușă, brad[Ø], registru; case, munți, ziduri*);
- articolul definit (*ușa, fata*);
- desinența și articolul (*câinii, fetele*).

În GN, genul substantivului-centru se propagă prin acord de la centru spre alți componenți variabili ai grupului (determinanți, cuantificatori, modificatori, posesori, complemente): *o ușă, unei mame, unui copil, acești mulți participanți, țară bogată, cartea ta, plecarea mea* etc.

2.1.2. Numărul

- **Substantivele numărabile vs substantivele non-numărabile**

În funcție de categoria numărului, substantivele se împart în *numărabile* și *non-numărabile*.

Substantivele numărabile, desemnând entități care prezintă trăsătura semantică [+ Discret], adică entități separabile, cu limite concrete în spațiu și în timp, realizează opoziția singular – plural: *carte – cărți, munte – munți, registru – registre*.

Substantivele invariabile de tipul *ochi, pui, învățătoare* sunt numărabile, deși au formă unică pentru singular și plural. Dezambiguizarea se face, prin urmare, în context: *această învățătoare, aceste învățătoare*.

Substantivele non-numărabile sunt defective de singular, fiind numite *pluralia tantum* (*ochelari, aplauze*), sau de plural, fiind numite *singularia tantum* (*oină, mușetele*). Clasa non-numărăbilor este reprezentată, în special, de substantivele masive (*apă, metal*), abstracte (*curaj, pace*) și proprii (*Radu, Sibiu*) (vezi *infra*, 3.1.2., 3.1.3., 3.1.9.).

- **Afixe și alternanțe fonetice care marchează numărul**

Aceleași afixe care indică genul indică și numărul, cele două categorii gramaticale manifestându-se solidar (vezi *supra*, 2.1.1.).

Distincțiile de număr pot fi marcate, suplimentar, prin alternanțe fonetice care afectează radicalul substantivelor:

- alternanțe consonantice: m. *artist – artiști, poet – poeți, urs – urși*;
f. *muşcă – muște, poartă – porți, poveste – povești*;
n. *ac – ațe, cârlig – cârlige, sfeșnic – sfeșnice*;
- alternanțe vocalice: m. *văr – veri, șarpe – șerpi, soare – sori*;
f. *cană – câni, coală – coli, masă – mese*;
n. *număr – numere, picior – picioare, cuvânt – cuvinte*.

Uneori, radicalul suportă și o alternanță consonantică, și una vocalică: m. *sfânt – sfinți*, f. *poartă – porți*, n. *catalog – cataloașe*.

IRDIS We know books

2.2. Cazul substantivului

2.2.1. Prezentare generală

Cazul este o categorie specifică numelui / nominalului (substantiv, pronume) și adjectivului.

Exprimă relațiile sintactice pe care numele și adjectivul le angajează în cadrul grupurilor de cuvinte sau, altfel spus, restricțiile morfosintactice impuse de centrele de grup nominalelor și adjectivelor subordonate.

Astfel, în grupul verbal (GV), centrul verbal impune complementelor sale realizate prin nominal restricții de caz, cerând fie nominativul (nominativul-subiect: *Vine profesorul* și nominativul-nume predicativ: *este inginer*), fie acuzativul (*citește cartea*), fie dativul (*aparține comunității*). În grupul prepozițional (GPrep), centrul prepozițional impune nominalelor vecine fie acuzativul (*lângă fereastră*), fie genitivul (*contra Mariei*), fie dativul (*grație Mariei*). În grupul nominal (GN), un centru nominal se construiește cu genitivul (*cartea Mariei*). În grupurile în care apare un adjectiv subordonat sau orice alt component acordat (determinant, cuantificator, modificator, posesor, complement), acestea exprimă cazul prin fenomenul de acord, fiind „constrânse” de regentul nominal să repete cazul regentului ([*lângă fata blondă*, [*contra fetei blonde*, [*contra fetei acesteia*, [*contra multor intervenții*, [*contra casei tale*, [*contra plecării tale*). Unele adjective și adverbe, în calitate de centre de grup (GAdj sau GAdv), impun ele însele o restricție cazuală de dativ (*favorabilă vieții*, *proprie lingvisticii*, *asemenea părinților*), iar unele interjecții impun acuzativul (*Iată lucrarea!*) sau dativul (*Bravo câștigătorilor!*).

2.2.2. Contextele și funcțiile sintactice ale cazurilor

Fiecare caz se asociază cu mai multe funcții sintactice, dintre care **numai una / eventual, două** sunt caracteristice, celelalte fiind comune mai multor cazuri.

2.2.2.1. Nominativul

- În raport cu verbul, apare ca **subiect (S)**: *Ion citește*, *Elevul își rezolvă temele*, *Acest nou profesor mă intimidează*, *Cade zăpadă*, *De afară vine frig*, *Bate vântul*.
- În relație cu un verb copulativ, apare și ca **nume predicativ (NP)**: *El este student / este colegul nostru / este profesorul meu de română*.
- În relație cu un suport nominal (substantiv sau substituit), apare ca **apozitie**, fie că suportul stă în nominativ (*Ion*, *colegul nostru*, *a obținut locul întâi*), fie în alt caz (*Cartea prietenului meu*, *Ion*, *e o surpriză pentru mine*).

① În pozițiile S, NP, apozitie, apar atât un GN monomembru, limitat la centrul grupului, cât și un GN complex, situație în care substantivul-centru poate primi determinanți (*Copilul aleargă*, *Acest copil aleargă*), cuantificatori (*Acești câțiva / doi copii aleargă*), modificatori de diverse tipuri (*Copilul blond aleargă după tramvai*, *Discuția de ieri m-a speriat*), posesori (*Cartea directorului / mea este nouă*).

De reținut că numai **centrul** unui GN apare în cazul nominativ (eventual, și componentele acordate); ceilalți componenți ai grupului au alte forme de caz, depinzând fie de regentul prepozițional ([*Discuția asupra notei*] *m-a speriat* – prepoziția *asupra* cere genitivul), fie de poziția sintactică față de centrul grupului subiect ([*Cartea directorului*] *este nouă* – constituentul *directorului* ocupă poziția unui posesor în genitiv).

- (a) În grupul nominal (GN) prototipic, genitivul ocupă poziția unui **posesor**: *cartea fiului nostru, cartea lui Ion, această carte a lui Ion.*

① Nu constituie centre de **grup nominal prototipic**: (a) substantivele derivate din verb sau din adjectiv, situație în care substantivul dobândește trăsături aparte, explicabile prin natura verbală / adjectivală a bazei din care derivă; (b) substantivele „relaționale”, substantive exprimând relații de rudenie (*fiu, frate*), de vecinătate (*vecin*), sociale (*prieten, dușman*) etc., care se deosebesc de substantivele prototipice prin obligativitatea exprimării termenului față de care se stabilește relația (*fiul lui Ion, vecin al părinților, frate cu Ion*); vezi *infra*, 3.1.

📖 Ca noutate a cărții de față, funcțiile sintactice din GN sunt mult diversificate: în locul atributului tradițional, apar determinanți, cuantificatori, modificatori, posesori, ultima funcție realizându-se adesea prin genitiv; vezi *infra*, 4.2.4.

- (b) În grupul nominal având drept centru un substantiv de proveniență verbală / adjectivală (derivate sufixal sau obținute prin conversiune și prin derivare regresivă din verb) sau având drept centru un substantiv relațional, genitivul ocupă poziția unui **complement al numelui**: *plecarea elevului, păstrarea averii, păstrătorul tradițiilor, tristețea lui Ion, cititul cărții, fuga criminalului, fiul lui Ion, nepot al mătușii mele.*

📖 Ca noutate, se recunoaște existența în GN a complementelor, prezente numai în cazul substantivelor neprototipice (vezi *supra*), ca expresie a naturii lor „verbale” / „adjectivale” sau a naturii lor „relaționale”.

- (c) În grupul verbal (GV) cu centru un verb copulativ, genitivul nu este legat direct de verb, ci apare ca **posesor al centrului pronominal semiindependent** *al / a / ai / ale*: *Cartea este a profesorului.*

📖 Spre deosebire de tradiția gramaticală, unde genitivul apărea în poziția NP, în această carte, care recunoaște existența pronumelui semiindependent *al / a / ai / ale*, genitivul apare ca subordonat al unui centru pronominal semiindependent, grupul *al / a / ai / ale + genitiv / adjectiv posesiv* fiind, în poziția NP, totdeauna analizabil: *Caietul este* [_{GNpron} *al*]_{Centru} [_{Pos} *profesorului / meu*]_{NP}

- (d) În grupul prepozițional (GPrep) având drept centru o prepoziție sau o locuțiune prepozițională cu regim de genitiv, ocupă poziția de **complement al prepoziției**: (d₁) *S-au năpustit [asupra copiilor]*, (d₂) *Se vor căsători [în jurul Crăciunului]*. GPrep, în ansamblu, ocupă o anumită poziție sintactică, apărând cu statut fie de circumstanțial (d₂), fie de complement prepozițional (d₁).

📖 În raport cu tradiția gramaticală, se vorbește, aici, de **complement al prepoziției**, căci prepoziția, ca și orice alt centru de grup sintactic, impune restricții de caz (G, D, A) și de rol tematic (vezi **Prepoziția și grupul prepozițional**, 4.1.1.). Dar, ca și în gramaticile anterioare, grupul prepozițional se analizează în ansamblu, nesegmentat, ca ocupând poziții sintactice de complement, de circumstanțial etc.

GRAMATICA DE BAZĂ A LIMBII ROMÂNE

Caiet de exerciții

Adina Dragomirescu, Isabela Nedelcu, Alexandru Nicolae,
Gabriela Pană Dindelegan, Marina Rădulescu Sala, Rodica Zafiu

Coordonator: Gabriela Pană Dindelegan

Ediția a II-a

CUPRINS

ARGUMENT	5
CUPRINS	7
EXERCIȚII	
PARTEA I	9
Delimitarea grupurilor sintactice cu ajutorul parantezelor	9
Substantivul și grupul nominal	10
Articolul	16
Pronumele și grupul nominal cu centru pronume	18
Numeralul și grupul nominal cu centru numeral	33
Adjectivul și grupul adjectival	36
Verbul și grupul verbal	39
Adverbul și grupul adverbial	51
Interjecția și grupul interjecțional	52
Conectori sintactici și tipuri de relații	53
Prepoziția și grupul prepozițional	53
Conjunția	55
Tipuri de relații sintactice	57
PARTEA A II-A	59
Funcțiile sintactice din grupul nominal	59
Funcțiile sintactice din grupul adjectival și din grupul adverbial	63
Complementul comparativ	63
Funcțiile sintactice din grupul verbal	64
Predicatul	64
Subiectul	65
Complementul direct	66
Complementul secundar	67
Sinteză (Subiectul, complementul direct, complementul secundar)	68
Complementul indirect	69
Complementul posesiv	70
Sinteză (Complementul indirect și complementul posesiv)	72
Complementul prepozițional	72
Complementul de agent	74
Sinteză (Complementul prepozițional și complementul de agent)	75
Numele predicativ	76
Complementul predicativ al obiectului	78
Complemente circumstanțiale	79
Predicativul suplimentar	79
Circumstanțiale	81
Circumstanțialul de loc și circumstanțialul de timp	81
Circumstanțialul de mod și circumstanțialul de modalitate	82
Circumstanțialul cantitativ	83
Circumstanțialul instrumental	84
Circumstanțialul sociativ	84
Circumstanțialul de relație	85
Circumstanțialul de cauză, circumstanțialul de scop, circumstanțialul condițional, circumstanțialul concesiv, circumstanțialul consecutiv	86
Circumstanțialul opozițional, circumstanțialul cumulativ, circumstanțialul de excepție	88
Apoziția	89
PARTEA A III-A	91
Tipuri de enunț	91

Structura informațională a enunțului	92
Anafora	92
Deixisul	93
Modalizarea	93
Negația	93
Discursul raportat	94
Conectori pragmatici	95
REZOLVĂRI	
PARTEA I	101
Delimitarea grupurilor sintactice cu ajutorul parantezelor	101
Substantivul și grupul nominal	102
Articolul	111
Pronumele și grupul nominal cu centru pronume	114
Numeralul și grupul nominal cu centru numeral	131
Adjectivul și grupul adjectival	135
Verbul și grupul verbal	139
Adverbul și grupul adverbial	151
Interjecția și grupul interjecțional	153
Conectori sintactici și tipuri de relații	154
Prepoziția și grupul prepozițional	154
Conjuncția	155
Tipuri de relații sintactice	157
PARTEA A II-A	159
Funcțiile sintactice din grupul nominal	159
Funcțiile sintactice din grupul adjectival și din grupul adverbial	165
Complementul comparativ	165
Funcțiile sintactice din grupul verbal	167
Predicatul	167
Subiectul	171
Complementul direct	174
Complementul secundar	176
Sinteză (Subiectul, complementul direct, complementul secundar)	177
Complementul indirect	178
Complementul posesiv	180
Sinteză (Complementul indirect și complementul posesiv)	182
Complementul prepozițional	183
Complementul de agent	185
Sinteză (Complementul prepozițional și complementul de agent)	186
Numele predicativ	188
Complementul predicativ al obiectului	191
Complemente circumstanțiale	193
Predicativul suplimentar	194
Circumstanțiale	198
Circumstanțialul de loc și circumstanțialul de timp	198
Circumstanțialul de mod și circumstanțialul de modalitate	200
Circumstanțialul cantitativ	201
Circumstanțialul instrumental	202
Circumstanțialul sociativ	203
Circumstanțialul de relație	203
Circumstanțialul de cauză, circumstanțialul de scop, circumstanțialul condițional, circumstanțialul concesiv, circumstanțialul consecutiv	204
Circumstanțialul opozițional, circumstanțialul cumulativ, circumstanțialul de excepție	206
Apoziția	207
PARTEA A III-A	209
Tipuri de enunț	209
Structura informațională a enunțului	209
Anafora	210
Deixisul	211
Modalizarea	212
Negația	212
Discursul raportat	212
Conectori pragmatici	213
SURSE	215

PARTEA I**DELIMITAREA GRUPURILOR SINTACTICE
CU AJUTORUL PARANTEZELOR**

*1. Pentru a putea trece la exercițiile de segmentare a grupurilor sintactice din acest caiet, rezolvați, mai întâi, acest exercițiu preliminar, care urmărește familiarizarea cu metoda de delimitare a grupurilor sintactice cu ajutorul parantezelor drepte, folosită în GBLR.

Folosiți parantezele drepte, indicând, în stânga jos, în interiorul parantezei, tipul de grup, iar în dreapta jos, în afara parantezei, funcția sintactică ocupată de grupul respectiv. Precizați care este centrul de grup, scriind „Centru” în dreapta cuvântului, fără a-l mai cuprinde între paranteze. Verificați dacă fiecare grup sintactic are un centru și dacă numărul parantezelor care se deschid coincide cu cel al parantezelor care se închid.

- (a) *copil cuminte*
- (b) *acest copil cuminte*
- (c) *util tuturor*
- (d) *de masă*
- (e) *aproape de masă*
- (f) *câine capabil de iubire*
- (g) *Ion aleargă.*
- (h) *nedormind ieri*
- (i) *copilul cuminte care cântă*

LBRIS

Substantivul și Grupul Nominal

We know
BOOKS

Genul și numărul

- *1. Indicați formele de plural ale următoarelor substantive: *alică / alice, bisturiu, chibrit, grijă, linx, maimuțoi, monolog, pardesiu, pârâu, rucsac*. Pentru a verifica răspunsul, consultați DOOM₂.
- *2. Alegeți forma (formele) de plural corectă(e). Pentru verificarea răspunsului, consultați DOOM₂.
- (a) sg. *azil* – pl. *aziluri / azile*
 - (b) sg. *copertă* – pl. *coperți / coperte*
 - (c) sg. *ciocolată* – pl. *ciocolate / ciocolăți*
 - (d) sg. *compromis* – pl. *compromise / compromisuri*
 - (e) sg. *nivel* – pl. *niveluri / nivele*
 - (f) sg. *comisar-șef* – pl. *comisari-șef / comisar-șefi / comisari-șefi*
 - (g) sg. *prim-procuror* – pl. *primi-procurori / prim-procurori*
 - (h) sg. *mașină-unealtă* – pl. *mașini-unelte / mașini-unealtă / mașină-unelte*
 - (i) sg. *volt-ampere* – pl. *volți-amperi / volt-amperi*
 - (j) sg. *cuvânt-titlu* – pl. *cuvinte-titluri / cuvinte-titlu*.
- *3. Următoarele substantive sunt defective de număr: *antimemorii, consumabile, indispensabili, lapți, orez, vitalism, vlagă, vogă, zahăr*. Arătați căror clase de gen le aparțin acestea.
- **4. Arătați prin ce mijloace (desinențe, articol, alternanțe) se marchează genul și numărul substantivelor din următoarele construcții:
- (a) *Fratele meu este elev.*
 - (b) *Îi înghețaseră picioarele.*
 - (c) *Biblioteca noastră este modernă.*
 - (d) *I-am oferit flori profesoarei.*
 - (e) *Pereții băii erau albi.*
 - (f) *Profesorii facultăților noastre sunt celebri.*

Cazul substantivului

- **1. Comparați următoarele structuri, indicând cazul fiecărui substantiv marcat prin aldine:
- (a) *cartea lui Ion – supărarea lui Ion – Casa aparține lui Ion – măsuri ostile lui Ion – datorită lui Ion – (este) nepot de soră lui Ion – nepotul lui Ion – împotriva lui Ion;*

- (b) averea comunei – avere apărătoare comunei – Situația convine comunei – trăsături specifice comunei – asupra comunei;
- (c) Mă doare inima – Îmi ascult inima – Îmi bate inima – Are inima bolnavă – cu inima bolnavă – tratament pentru inimă – Asta înseamnă inimă sănătoasă;
- (d) Mă privește lon – despre lon – în loc de lon – L-au botezat lon – lon, ce mai aștepți?

****2.** Se dau fragmentele (a)-(d); indicați cazul substantivelor subliniate și justificați apariția fiecărui caz. Folosiți, pentru răspuns, tabelul de mai jos:

- (a) În preajma Capitalei, de-a lungul Dâmboviței, și-au găsit adăpost, într-o tabără de corturi, câteva familii de romi venite din sudul țării.
- (b) Grație ajutorului primit din partea profesorilor, olimpicii au reușit să ajungă la locul de desfășurare a olimpiadei, iar eforturile tuturor s-au încununat cu rezultate remarcabile.
- (c) Câteva ore mai târziu, a fost numit director al micii fabrici de lactate, fără a fi cerut el aceasta și fără a avea vreo pregătire în prelucrarea laptelui.
- (d) Datorită pregătirii sale, s-a angajat profesor la Universitate, primind sarcini de predare a limbii române străinilor.

Substantivul	Cazul	Justificare

****3.** Pentru substantivele subliniate (în exercițiul 1) și aflate la cazurile oblice (G și D), indicați care sunt mărcile cazuale și tipul de marcă. Folosiți tabelul de mai jos:

Substantivul	Cazul	Tipul de marcă	Descrierea mărcii / mărcilor de caz

****4.** Se dă următorul fragment:

Dacă stau să mă gândesc bine, (...) îi datorez lui Nicolae Manolescu în bună parte îndârjirea mea de a aprofunda problemele. Dacă lui Manolescu i s-a părut neconvingătoare o anumită idee a mea, poate că trebuie să revin și să-mi întăresc argumentarea în favoarea susținerii ei, poate că trebuie să renunț la ea și s-o modific. Apropiindu-mă și despărțindu-mă și iar apropiindu-mă și iar despărțindu-mă de Manolescu, mi-am dat seama că el face parte din biografia mea intelectuală. La mulți ani, Nicolae Manolescu! (S. Marcus, în Nicolae Manolescu – 70)

Păstrând ordinea de apariție a formelor, includeți substantivele subliniate (în funcție de cazul fiecăruia) în tabelul care urmează. După completarea tabelului, indicați, pentru cazurile dativ și vocativ, prin ce se marchează forma cazuală:

Caz N	Caz G	Caz D	Caz A	Caz neutru	Caz V

****5.** Tăiați cu o linie construcțiile neacceptate de norma literară, păstrându-le numai pe cele acceptate; explicați în ce constă fiecare greșeală:

- (a) *urmarea a multor greșeli făcute anterior, urmarea a foarte multe greșeli făcute anterior, urmarea multor greșeli făcute anterior,*
- (b) *din cauza lui Ion și a lui mama; din cauza lui Ion și a mamei;*
- (c) *în jurul rezultatelor și a soluțiilor propuse; în jurul rezultatelor și al soluțiilor propuse; în jurul rezultatelor și multor soluții propuse;*
- (d) *cartea lui Catrinel și a lui sora ei; cartea lui Catrinel și a surorii ei;*
- (e) *Trimit lui Vasile și lui Ioana o carte de povești; Trimit lui Vasile și Ioanei o carte de povești;*
- (f) *rochia la fata noastră; rochia fetei noastre;*
- (g) *din cauza la criză; din cauza crizei;*
- (h) *I-a plăcut la fata noastră să vină cu noi; I-a plăcut fetei noastre să vină cu noi.*

****6.** Se dau construcțiile (a)-(c). Indicați ce relație causală marchează componentul **a** și care este statutul lui morfologic.

- (a) *Această plângere a Inspectoratului împotriva a cinci studenți și a douăzeci de profesori i-a mirat pe toți.*
- (b) *Au mai rămas câteva reclamații contra a foarte puțini profesori de liceu.*
- (c) *Grație a trei profesori inimoși, pătrunși de dorința de introducere a noilor programe, dificultățile au fost depășite.*

****7.** Folosind sistemul de paranteze drepte, indicați, pentru următoarele trei fragmente, grupurile sintactice organizate de substantiv, marcând cazul pentru fiecare centru de grup substantival.

- (a) *Grație profesorilor din facultate, am fost recomandat unui teatru bucureștean, care m-a angajat, provizoriu, actor.*
- (b) *Contrar așteptărilor, aici, munca și talentul artiștilor nu erau ușor recunoscute, așa că m-am hotărât să plec în Brașov, orașul copilăriei mele.*
- (c) *Lângă fereastră, aștepta un coș cu flori roșii, fiind lăsat special până la finalul spectacolului, când artiștii, angajați în spectacol, se întâlneau cu regizorul.*

Analiză morfematică și clase flexionare

*****1.** Se dă textul:

Asculta piesele cu cea mai mare atenție, ca un om complet liber, dedicat frumosului, și, făcând cerc, discuta spectacolul cu grupul său. Punea note, oral, la actori, prilej de prezentare a unora în lojă. Nu totdeauna Pomponescu ședea în lojă, câteodată mergea pur și simplu într-un stal dacă întâlnea un cunoscut și găsea loc liber. O asemenea ambalare pentru spectacole și concerte făcea mai puțin șocantă frecvența asiduă a lui Pomponescu la Operă, unde, cu sprijinul său discret, Indolenta căpătase angajament și cânta în numeroase roluri. Într-unul din

turnee, Pomponescu oferi o masă la „Capșa”, în cabinet particular, cunoscuților săi de la Saferian. În compunerea listei, Gaittany ezită a pune pe Ioanide, însă ministrul adăugă cu propria lui mână acest nume. Ioanide se scuză în chipul cel mai pertinent, prin doliul său. Dintre femei participă numai madam Valsamaky-Farfara. Între Pomponescu și madam Farfara se putea constata o notă comună prin contrast cu Hagienuş, de pildă. Câteşitrei îmbătrâneau, admitând că depăşirea unei anume vârste trebuie notată cu acest nume al involuţiei. Îmbătrânirea lui Hagienuş era neglijentă și comică. (...) Pomponescu, dimpotrivă, avea păr tare, mustață dură, bustul umflat, mersul drept, excepție făcând o încovoiere a șirei spinării, reclamată parcă de nevoia adaptării la cubajul camerelor. Afară de această soliditate corporală, se observa o rezistență morală. (...) Aceeași preocupare de a-și ascunde procesul de involuție se constata și la madam Valsamaky-Farfara, care lupta dramatic cu o îmbătrânire accelerată. (G. Călinescu, *Bietul Ioanide*)

Descrieți structura morfematică a substantivelor subliniate și arătați ce indică morfemele gramaticale.

****2.** Arătați căror clase de flexiune le aparțin substantivele subliniate în textul de la exercițiul 1.

Clase semantice de substantive

****1.** Selectați din textul dat mai sus (vezi *supra*, **Analiză morfematică și clase flexionare**, exercițiul 1.) patru substantive proprii și analizați-le morfosintactic.

****2.** Analizați morfosintactic substantivele colective din fragmentele de mai jos:

- (a) *Grupuri suspecte se aglomerau la colțuri de stradă, elevi de școală mergeau „in corpore” pe trotuare.* (G. Călinescu, *Bietul Ioanide*)
- (b) *Procesul se ținu fără publicitate mare, contemplat cu rezervă de toată presa, din felurite calcule politice.* (*ibid.*)
- (c) *Preotul crezu a fi înțeles. În curând, în locul militarilor, apăru în piața cartierului un stol de sutane negre.* (*ibid.*)

****3.** Alcătuți câte trei perechi de exemple, în care substantivele *piatră, pâine, pește* să fie o dată masive și a doua oară non-masive.

****4.** Analizați din punctul de vedere al articulării și al cuantificării (al exprimării cantității) substantivele masive subliniate din următoarea rețetă culinară:

Ficat cu sos de ceapă

750 g ficat, 1 lingură de unt, 1 linguriță de făină, 1 lingură de arpagic tocat, 1 linguriță de frunză de pătrunjel tocat, 1 ceașcă zeamă de carne, 1/2 ceașcă de vin, 1/2 lingură de bulion, sare, piper.

Se curăță ficatul de pielită și se taie bucăți. Se înfierbântă într-o cratiță o lingură de unt, se pune ficatul și se întoarce cu o furculiță, câteva minute pe o parte și pe

alta, ca să se rumenească deopotrivă. Se pune sare, piper, arpagicul tocat mărunț și frunza de pătrunjel. Se presară o linguriță de făină. Se rumenește totul câteva minute. Se toarnă vin, zeama de carne și se adaugă puțin bulion. Se servește îndată ce a dat în fiert. (S. Marin, Carte de bucate)

- ***5. Selectați din textul dat mai sus (vezi *supra*, **Analiză morfematică și clase flexionare**, exercițiul 1.) șase substantive abstracte: două nederivate, două postverbale și două postadjectivale, și analizați-le morfosintactic. În cazul substantivelor postverbale și postadjectivale, indicați și trăsăturile verbale, respectiv adjectivale.
- ***6. Analizați substantivele relaționale subliniate din textul de mai jos sub aspect sintactic (combinarea numelor relaționale cu determinanții, exprimarea complementului, poziții sintactice în care apar):

– Mă simt nu se poate mai prost, de aceea, cu părere de rău, va trebui să mă căsătoresc din nou. Soția mea din urmă a fost sfătuită de medic să ducă viață liniștită. (...) După manevra despărțirii corporale, Gonzalv își reluuă cu mai multă încredere vizitele la nepoata lui Conțescu, ba chiar izbuti a o aduce acasă la el. (...) Când văzu paturile copiilor, nepoata întrebă:

– De ce mai ții paturile, dacă copiii s-au dus la mamele lor?

– S-au dus provizoriu, până mă căsătoresc. Apoi îi readuc acasă. Cum? Să-mi gonesc copiii? Ai avea inimă să mă lași să comit această crimă?

– Nu văd ce crimă ar fi, din moment ce ei stau mult mai bine la mamele lor. Pentru mine ar fi niște copii vitregi. (...)

Gonzalv fu și mulțumit, și dezamăgit. (...) Își exprimă această nedumerire față de Conțescu:

– Așa sunt femeile. (...) Îți ții copiii în altă parte la început, pe urmă, tot aducându-i din când în când pe acasă, nepoată-mea are să se obișnuiască. (G. Călinescu, Bietul Ioanide)

Grupul nominal

- **1. Arătați care este componența grupurilor nominale subliniate din textul de mai jos și ce poziții sintactice ocupă în grupurile sintactice imediat superioare în care se includ:

Este o minune că Hristos cel fără de păcat se simțea ca printre ai săi în societatea ticăloșilor. Dacă stăm să ne gândim bine, minune și mai mare (...) este că acești ticăloși consimțeau să petreacă în tovărășia neprihănirii. (N. Steinhardt, Jurnalul fericirii)

- ***2. Completați tabelul de mai jos, indicând structura internă a grupurilor nominale selectate din textul următor:

LEPIS

We know
books

Era ca și când odaia aceea ar fi căpătat tot mai mult o viață a ei, umflată la umbră, hrănită din putregaiul și piatra de sulf a cine știe cărei alte lumi. Dormind între părinții lui, în camera luminoasă chiar și noaptea – căci trupurile părinților radiau slab, liniștitor, rășfrângându-și auzele peste copil ca două delicate plăpumioare –, Mircișor călătorea adesea în camera cealaltă. (M. Cărtărescu, Orbitor)

Grupul nominal	Centru	Determinant	Cuantificator	Modificator	Posesor	Complement
[odaia aceea]						
[o viață a ei, umflată la umbră, hrănită din putregaiul și piatra de sulf a cine știe cărei alte lumi]						
[putregaiul și piatra de sulf a cine știe cărei alte lumi]						
[sulf]						
[a cine știe cărei alte lumi]						
[părinții lui]						
[camera luminoasă]						
[două delicate plăpumioare]						